



Stosunki kontraktowe w dobie zagrożenia epidemicznego COVID-19

23 marca 2020

Sytuacja społeczno-gospodarcza, spowodowana zagrożeniem epidemicznym COVID-19 oraz środkami przedsięwziętymi przez władze publiczne w ramach walki z nim, nie pozostaje bez wpływu na stosunki umowne. Poniżej przypominamy o niektórych instytucjach prawa cywilnego, które mogą wywierać wpływ na relacje prawne w związku z nadzwyczajnymi okolicznościami, z którymi aktualnie mamy do czynienia.

1. Klauzula rebus sic stantibus

Jeśli nadzwyczajna zmiana stosunków, nieprzewidziana w chwili zawierania umowy, sprawiła, że spełnienie świadczenia określonego w umowie jest nadmiernie utrudnione lub groziłoby stronie rażąco stratą, strona ta może zwrócić się do sądu, by ten zmodyfikował stosunek prawny łączący strony. Zmiana ta może polegać na odmiennym oznaczeniu sposobu wykonania zobowiązania, wysokości świadczenia, a nawet – rozwiązaniu umowy.

Zgodnie z powszechnym rozumieniem tego przepisu, w pojęciu „nadzwyczajnej zmiany stosunków” mieści się zjawisko epidemii. Co istotne, trudność w spełnieniu świadczenia lub jego nadzwyczajny koszt muszą mieć związek z epidemią lub środkami podjętymi w ramach walki z nią.

2. Niemożliwość świadczenia

Zobowiązanie strony wygasa, jeżeli na skutek okoliczności, za które nie ponosi ona odpowiedzialności, spełnienie przez nią świadczenia stało się niemożliwe.

Niemożliwość spełnienia świadczenia może wynikać zarówno z przyczyn faktycznych, jak i prawnych. Do tych ostatnich zalicza się w szczególności działania władz publicznych (np. zakaz prowadzenia określonej działalności w związku z epidemią). Nie będą nią jednak objęte okoliczności leżące wyłącznie po stronie dłużnika (np. utrata płynności finansowej).

Jeśli niemożliwość ma charakter trwały, zobowiązanie wygasa. Jeśli jedynie przejściowy – może prowadzić do opóźnienia terminu wykonania zobowiązania.

Strona, która nie może spełnić swojego świadczenia z przyczyn obiektywnych, nie ponosi względem wierzyciela odpowiedzialności odszkodowawczej. Jest natomiast zobowiązana do zwrotu tego, co otrzymała w ramach danego stosunku prawnego (np. zwrotu wypłaconego już wynagrodzenia).

3. Nadużycie prawa podmiotowego

Nawet jeśli świadczenie jest obiektywnie możliwe, a sąd nie dokonał modyfikacji stosunku umownego w związku z nadzwyczajną zmianą stosunków, strona może bronić się przed roszczeniem wierzyciela za pomocą klauzuli nadużycia prawa podmiotowego.

W polskim prawie cywilnym wierzyciel nie może korzystać ze swojego prawa w sposób, który byłby sprzeczny z jego społeczno-gospodarczym przeznaczeniem lub zasadami współżycia społecznego. Oznacza to, że jeżeli żąda on spełnienia świadczenia zgodnie z treścią umowy w sytuacji, gdy obiektywne okoliczności związane z epidemią lub środkami podjętymi w ramach walki z nią powodują nadmierne trudności w terminowym wykonaniu umowy przez kontrahenta, kontrahent może bronić się zarzutem nadużycia prawa podmiotowego. Sąd wówczas może nie uwzględnić roszczenia wierzyciela, choćby wynikało ono wprost z językowego brzmienia umowy łączącej strony.

Trzeba jednak podkreślić, że zarzut nadużycia prawa podmiotowego to instytucja wyjątkowa i rzadko stosowana przez sądy.

4. Klauzula siły wyższej

W obrocie profesjonalnym powszechnym zjawiskiem jest umieszczanie w umowach klauzuli, zgodnie z którą strony nie są odpowiedzialne za niewykonanie umowy w sytuacji, gdy to niewykonanie wynika z działania siły wyższej.

Przez siłę wyższą rozumie się zdarzenie zewnętrzne nieuchronne (tj. niemożliwe do zapobieżenia), nadzwyczajne i niemożliwe do przewidzenia. Epidemia może być zatem uznana za siłę wyższą, podobnie jak nadzwyczajne regulacje prawne przyjęte w związku z jej zwalczaniem. Tak jak przy klauzuli *rebus sic stantibus* niewykonanie lub nienależyte

wykonanie świadczenia musi pozostawać w odpowiednim związku z działaniem siły wyższej.

W przypadku postanowienia umownego przewidującego wyłączenie odpowiedzialności w związku z siłą wyższą, konieczna jest zawsze dokładna analiza jego brzmienia. W Kodeksie cywilnym nie występuje ogólne wyłączenie odpowiedzialności w związku z działaniem siły wyższej. Dłużnik, który nie spełnił świadczenia w związku z działaniem siły wyższej, nie będzie jednak nigdy ponosił winy.

5. Zmiany przyjęte w związku z zagrożeniem epidemicznym COVID-19

Ustawa o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych modyfikuje kodeksowe reguły odpowiedzialności w odniesieniu do części przedsiębiorców. Zarządzający lotniskiem lub dworcem kolejowym, przewoźnik lotniczy, kolejowy lub drogowy nie ponoszą odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną w związku z uzasadnionymi działaniami władz publicznych mającymi na celu przeciwdziałanie COVID-19, w szczególności za brak możliwości przewozu.

Senat uchwalił projekt zmian do ww. ustawy, która przewiduje wyłączenie odpowiedzialności wszystkich przedsiębiorców za szkodę wyrządzoną w związku z działaniami władz, a w szczególności – za brak możliwości wykonania umowy. Projekt nie został jeszcze rozpatrzony przez Sejm.

W razie jakichkolwiek wątpliwości związanych z Państwa umowami oraz obowiązkami kontraktowymi, służymy pomocą.



adw. Ewa Rutkowska
ewa.rutkowska@krklegal.pl



adw. Michał Choderek
michal.choderek@krklegal.pl



apl. adw. Mateusz Winczura
mateusz.winczura@krklegal.pl